

FIETSEN EN ERFGOED, EEN BEWOGEN GESCHIEDENIS

Het merendeel van de Vlamingen heeft wel iets met fietsen te maken. Volgens de recentste cijfers bezit de Vlaming gemiddeld 2,27 fietsen en gebruikt 45 % van de bevolking de fiets wekelijks.¹ Voor de enen is fietsen een dagdagelijkse woon-werkverplaatsing, voor de anderen een manier om aan de conditie te werken; voor sommigen gaat het om puur ontspanning, voor anderen is het een bron van inkomsten; voor wielersupporters vormt het een geliefkoosd *item* op televisie, terwijl dagjesmensen het een ideaal middel vinden om een stad of streek te verkennen; een grote groep gebruikt het vervoermiddel voor korte afstanden, voor enkelen is het ook een manier om langeafstandsreizen te maken.

Voor ons, heemkundigen en erfgoedzorgers, is fietsen ook een stukje erfgoed. Sinds het einde van de negentiende eeuw bekleden zowel de activiteit (het fietsen) als het vervoermiddel (de fiets) een belangrijke plaats in de maatschappij. De fiets heeft mensen bewogen, zowel in de letterlijke als in de figuurlijke betekenis. En dat heeft zijn sporen nagelaten, in allerlei vormen. Talloze soorten documenten lichten ons in over fietsen en fietsers, maar daarnaast zijn er ook de voorwerpen, de tradities, de verhalen, de expertise, de beleving en zelfs de levensstijl. Zonder dit zelf nader onderzocht te hebben, durven we immers stellen dat regelmatige fietsers anders tegen gezondheid, ecologie, mobiliteit, tijdsbesef en landschapsbeleving aankijken. En misschien ook wel tegen de geschiedenis? Kan je al fietsend het (lokale) verleden beter begrijpen? En kan de studie van de rijke geschiedenis van fiets en fietsers ons helpen om de betekenis en het belang van fietsen beter te vatten?

Dit themanummer heeft uiteraard niet de ambitie om op die vragen een antwoord te bieden. De hiernavolgende vier artikels gaan elk dieper in op één of meerdere aspecten van de rijke (lokale) fietsgeschiedenis en belichten methodieken en invalshoeken om het fietserfgoed te benaderen. De auteurs hebben diverse achtergronden en doen dat dan ook op verschillende manieren: terwijl in het eerste artikel wordt gefocust op de heuristische achtergrond van een specifiek wielershistorisch project, wordt in het tweede artikel een specifieke casus gedetailleerd uitgewerkt; werpt het derde artikel een kritische, overschouwende blik, dan duidt het vierde en laatste artikel allerlei nieuwe pistes voor verder onderzoek aan.

Wie regelmatig fietst, zal beamen dat dat energie kost. Dat geldt zeker voor de wielrenners, die zonder regelmatige voeding niet naar behoren kunnen presteren. Dat gegeven vormde de originele invalshoek voor het boek *Bevoorrading. Verhalen uit de buik van het peloton* van Dries De Zaeytijd en Thomas Ameye, beiden verbonden aan het Wielermuseum Roeselare. In hun artikel gaan ze dieper in op de manier waarop ze zelf hun onderzoek naar de geschiedenis van de wielerkost hebben 'bevoorraad'. Achter de façade van het eindproduct (in dit geval het boek) gaat doorgaans een intensief en grillig onderzoeksparcours schuil. Dat is zeker van toepassing op de studie van de recente wielergeschiedenis: er bestaan weinig hulpinstrumenten, de bestaande literatuur is doorgaans niet afkomstig van historici, het bronnenmateriaal is zeer divers en levert soms zelfs contradictorische informatie. Als ervaringsdeskundigen en met concrete voorbeelden in de hand wijzen De Zaeytijd en Ameye wielershistorici op de sterktes en zwaktes van het overvloedige, maar heterogene bronnenmateriaal.

Voor Filip Bastiaen is zo'n bronnenrijkdom wellicht een droom. Voor zijn onderzoek naar de velospelen in het Meetjesland in de periode 1892-1896 kon hij zich enkel beroepen op persartikels. Hier komt de historicus-detective op de proppen: hij of zij die met het vergrootglas in de aanslag minutieus alle aanwijzingen, hoe klein ook, oplijst, in vraag stelt en tracht aaneen te rijgen tot een coherent geheel. Dat daarbij vraagtekens blijven bestaan, is onvermijdelijk. Laat ons daarom vooral focussen op de nieuwe inzichten, vragen en opportuniteiten die zo'n onderzoek met zich mee brengen. Zo herintroduceert Bastiaen de term *velospelen*, gebruikt in een artikel in 't *Getrouwe Maldeghem* van augustus 1897, om de hybride overgangsvorm tussen volksspelen en wielervedstrijden op het einde van de negentiende eeuw aan te duiden. Zijn artikel toont verder aan dat de studie van de lokale wiel- en feestcomités veel stof oplevert voor verder debat over de toenemende democratisering van de vrije tijd en over de zo vaak aangehaalde dichotomie tussen volkscultuur en elitecultuur.

Bastiaen wijst er tevens op dat we voorzichtig moeten omspringen met 'vanzelfsprekende' termen als 'kermiskoers' wanneer we het over het verleden hebben. Die valkuil is manifest aanwezig, aangezien er tegenwoordig een zeer grote herinneringscultuur hangt rond alles wat met het wielerverleden te maken heeft. Pascal Delheye en Stijn Knuts doen in hun artikel een poging om die herinneringscultuur te duiden. Ze wijzen op een viertal belangrijke pijlers: een nostalgische reflex als ondertoon, de promotie van de Vlaamse identiteit en de uiting van lokale trots, dat alles overgoten met een stevige saus marketing. Zij roepen lokale historici en erfgoedwerkers op om verder te kijken dan die 'klassieke' canon en via origineel bronnenonderzoek het belang van het wielerefgoed aan te tonen en in de passende historische context te situeren.

Fietsgeschiedenis is echter veel meer dan wielergeschiedenis alleen. Samen met Pieter-Jan Lachaert doen we dan ook een andere oproep om 'de geschiedenis van de fiets als gebruiksinstrument van de gewone man' verder uit te spitten. De lokale en private archieven bevatten in elk geval nog genoeg materiaal. Lachaert geeft heel wat aanzetten in zijn langetermijnoverzicht voor Oost-Vlaanderen en Gent in het bijzonder. Hoe kunnen we het fietsbezit, -gebruik en -verkeer becijferen? Welk fietsbeleid werd er gevoerd en hoe uitte zich dat via de aanleg van fietsinfrastructuur en de heffing van fietstaksen? Hoe ontwikkelde het fietstoerisme zich? Waar vestigden zich de rijwielhandelaars en welke activiteiten ontplooiden ze? Het artikel biedt op al deze en andere vragen reeds een kort antwoord, als een soort *teaser* om geïnteresseerden aan te zetten zelf aan de slag te gaan. Enkel op die manier kan de fietsgeschiedenis een evenwaardige plaats krijgen naast andere takken van de transportgeschiedenis. Wij hopen dat dit themanummer de lezers inspiratie oplevert om zelf creatief aan de slag te gaan met fietsgeschiedenis en -erfgoed, en – waarom niet – zelf eens op het zadel te springen. Wie weet bezorgt die fietstocht u een nieuwe kijk op de geschiedenis...!

Bram Vannieuwenhuyze
Namens de redactieraad

1 De cijfers vindt men terug in het recentste Onderzoek Verplaatsingsgedrag Vlaanderen, rapport 4.5 (september 2012-september 2013), beschikbaar op de website www.mobielvlaanderen.be (geconsulteerd op 24 november 2014).